Ahi Evran Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 10, Sayı 3, Aralık 2009
Sayfa 97-109

Eğitim Bilim Açısından Seçmeli Medya Okuryazarlığı Dersi Programına Eleştirel Bir Yaklaşım

Adnan ALTUN[1]

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Seçmeli Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı'nı incelemek ve değerlendirmektir. Programın hazırlanma aşaması esas alınarak yapılacak bu değerlendirmede dersin seçmeli olması, konu alanı analizi, toplumun ve bireyin ihtiyaçlarının analizi ve programın iç tutarlılığı temel inceleme ölçütleri olarak belirlenmiştir. Yapılan inceleme ve değerlendirmeler neticesinde öncelikle dersin seçmeli olmasının medya okuryazarlığı eğitiminin kapsamını ve etkililiğini azalttığı sonucuna varılmıştır. Mevcut programının hazırlanma aşamasında medya okuryazarlığı alanındaki çalışmalar kapsamlı olarak incelenmediği için konu alanı analizinin yeterli olduğu söylenemez. Ayrıca bireyin ve toplumun medya okuryazarlığı eğitimi ile ilgili ihtiyaçlarını ortaya koymaya yönelik yapılan çalışmaların da yeterli olduğu söylenemez. Program kendi bünyesinde bir iç tutarlılığa sahiptir, ancak medya okuryazarlığı çerçevesinde böyle bir sonuca ulaşmak zordur. Tüm bu değerlendirmeler ülkemizde medya okuryazarlığı eğitiminin daha kapsamlı ve daha etkili bir şekilde ele alınması gerçeğini ortaya koymaktadır.

ANAHTAR KELİMELER: Medya okuryazarlığı, öğretim programı, program geliştirme.

ABSTRACT

The aim of this study is to examine and to evaluate the Curriculum of Elective Media Literacy Course. Media literacy as elective course, review of the literature, needs analysis of individual and society, and internal consistency of the curriculum was determined as basic criteria in the evaluation based on stages of curriculum development. As a result of the examination and the evaluation it could be said that the scope and effectiveness of media literacy education decreased since it was elective course. Literature of media literacy hasn't been investigated enough/thoroughly on the curriculum development process. Furthermore, it's hardly to say that needs analysis of individual and society on media literacy education is sufficent. The curriculum has internal consistency in itself, but not in media literacy. All evaluations have been revealed that works of media literacy education must be dealt with again in Turkey.

KEYWORDS: Media literacy, curriculum, curriculum development.

[1] Arş. Gör., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara, adnanaltun@gazi.edu.tr

GİRİŞ

Medya okuryazarlığının son otuz yılda özellikle Batılı ülkelerde yaygın bir ilgi görmekle birlikte Türkiye'deki gelişmeler 2004 yılından sonra başlamıştır. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu medya okuryazarlığı konusuna ilk kez 20–21 Şubat 2003 tarihlerinde düzenlenen İletişim Şurasında dile getirerek ve konuya Şuranın sonuç bildirgesinde yer vererek, Türkiye'de konuya yönelik ilk kurumsal vurgulamayı yapmıştır.

2004 yılında Devlet Bakanlığı bünyesinde kurulan, ülkemizin önde gelen kamu kurumlarının, sivil toplum örgütlerinin ve üniversitelerinin temsil edildiği Şiddeti Önleme Platformu da ülkemizde medya okuryazarlığının gelişimine önemli katkılar sağlamıştır. Şiddeti Önleme Platformu'nun Medya ve Şiddet Alt Çalışma Grubu 2004 yılında yaptığı toplantıların sonucunda bir rapor (Şiddeti Önleme Platformu, 2004) ortaya koymuştur. Bu raporda "İlk ve orta öğretim ders programlarına medya okuryazarlığı dersi konulmasına ve ulusal televizyon kuruluşlarının temsilcilerine ayrımcılığa ve şiddete karşı duyarlılığın arttırılmasına yönelik eğitim verilmesine ilişkin önerilerin RTÜK'ün 22 Eylül 2004 tarihli toplantısında gündeme getirildiğinden ve oy birliğiyle kabul edildiğinden" söz edilmekte ve "RTÜK'ün medya okuryazarlığı dersinin ders programlarına eklenmesi için Milli Eğitim Bakanlığı ile resmi temaslara başladığı" ifade edilmektedir.

Bu girişimle ilgili olarak yapılan ön hazırlık çalışmaları sonucunda, Medya Okuryazarlığı konusundaki çalışmaları yürütmek üzere bir komisyon oluşturulmuştur. "Medya Okuryazarlığı Dersi Taslak Öğretim Programı ve Öğretmen Kılavuzu" Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı ile Radyo ve Televizyon Üst Kurulu uzmanları ve İletişim Bilimleri Fakültesi akademisyenlerinden oluşan bu komisyon tarafından hazırlanmıştır. 22 Ağustos 2006 tarihinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ile Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu arasında "**Öğretim Kurumlarına Medya Okuryazarlığı Dersi Konulmasına Dair İşbirliği Protokolü**" imzalanmıştır. "İlköğretim Seçmeli Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı" da 31 Ağustos 2006 tarihinde MEB Talim ve Terbiye Kurulu'nda görüşülerek kabul edilmiştir (RTÜK, 2007). Seçmeli Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı'nın hazırlanmasında bir danışma kurulu ve bir de komisyon görev almıştır. Danışma kurulunda İletişim fakültelerinden 3, Fen-Edebiyat fakültesinden 1 ve Eğitim fakültesinden 1 kişi olmak üzere toplam 5 akademisyen görev almıştır. Komisyonda ise RTÜK'ten 4 uzman, MEB'den 2 uzman ve İletişim Fakültesinden de 2 akademisyen olmak üzere 8 kişi görev almıştır (RTÜK ve MEB, 2006: 2).

Medya okuryazarlığı dersi öğretim programı ilköğretim okullarının 6, 7 ve 8. sınıflarında haftada bir ders saati üzerinden toplam 36 saatlik bir süre öngörülerek hazırlanmıştır (RTÜK ve MEB, 2006: 13). Hazırlanmış olan bu program bir yıllık pilot uygulama neticesinde yürürlüğe konulmuştur.

Araştırmanın Amacı: Bu çalışmanın amacı Seçmeli Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı'nı incelemek ve analitik bir şekilde değerlendirmektir. Bu amacı gerçekleştirmek için çalışmada şu alt problemler ele alınmıştır:

1. Medya okuryazarlığı eğitiminin seçmeli bir ders olarak verilmesi doğru bir yaklaşım mıdır?
2. Seçmeli Medya Okuryazarlığı Programı tasarısı hazırlanırken toplumun ve bireyin (öğrencinin) ihtiyaçlarının analizi ile konu alanının analizi etkili bir şekilde yapılmış mıdır?
3. Seçmeli Medya Okuryazarlığı Programı tasarısı hazırlanırken bir programda bulunması gereken iç tutarlılığına önem verilmiş midir?

YÖNTEM

Eğitim programlarının değerlendirilmesine ilişkin farklı yaklaşımlar söz konusudur. Ertürk (1975: 114), bu yaklaşımları şöyle ifade etmiştir: yetişek tasarısına bakarak, ortama bakarak, başarıya bakarak, erişiye bakarak, öğrenmeye bakarak ve ürüne bakarak yapılan değerlendirmedir. Bu çalışmada da seçmeli medya okuryazarlığı dersi programı yetişek tasarısına bakarak değerlendirilmiştir. Bir başka ifadeyle program geliştirme süreci değerlendirilmiştir. Bugüne kadar üniversitelerimizde benimsenen program geliştirme modeli ortak yönleri çok fazla olan Taba~Tyler yaklaşımında odaklaşmaktadır. Bu çalışmada ise Taba ve Tyler modellerinin ortak yönlerini ele alarak geliştirilen ve rasyonel planlama olarak da bilinen bir model yaklaşımı esas alınmıştır (Demirel, 1992: 32-33). Çalışmaya rehberlik eden rasyonel planlama modelinin ele alınan temel basamakları aşağıda verilmiştir (Demirel, 1992: 34):

1. İhtiyaçları sapta
2. Genel amaçları belirle
3. Amaçları sapta
4. İçeriği seç
5. İçeriği düzenle
6. Öğrenme yaşantılarını belirle
7. Öğrenme yaşantılarını düzenle
8. Değerlendirme yap…

Bu başlıklardan hareketle çalışmada seçmeli medya okuryazarlığı ders programı; ihtiyaçlar ve programın iç tutarlılığı başlıkları altında ele alınmıştır.

BULGU ve YORUMLAR

Bu bölümde çalışmanın birinci alt problemi ile ilgili olarak medya okuryazarlığı programının seçmeli ders olarak verilecek olması değerlendirilmiştir. İkinci alt problem ile ilgili olarak "ihtiyaçlar" başlığı altında bireyin, toplumun ihtiyaçlarının analizi ile konu alanının analizi ele alınmıştır. Üçüncü alt problem ile ilgili olarak da programın iç tutarlılığı başlığı altında ise amaçlar, içerik, öğrenme yaşantıları ve değerlendirme gibi programı oluşturan temel unsurlar ele alınmıştır.

Birinci Alt Problem: Medya Okuryazarlığının Seçmeli Ders Olması

Medya okuryazarlığı uzmanları medya okuryazarlığını bir kategori değil, devamlı ve aralıksız bir bütün (continuum) olarak (Potter, 1998: 4; Thoman, 2003), bir ders değil bir yetenek olarak (Considine, 1999) ve hayat boyu devam eden bir süreç olarak (Masterman, 2001) değerlendirmektedirler. Özellikle Masterman (2001) pek çok çocuğun medyaya olan ilgisi ve sevgisinin okul çağından önce başladığını ve yaşamlarının sonuna kadar devam ettiğini ifade etmiştir. Bu gerçeğin farkına varılmadan verilen bir medya eğitiminin başarısız olacağını dile getirmekte ve medya eğitiminin okul sonrasında da devam etmesi için hem eğlendirici ve tatmin edici hem de eğitici bir deneyim sağlanılmasının zorunlu olduğunu ileri sürmektedir.

Medya okuryazarlığının erken yaşlardan itibaren başlayarak hayat boyu geliştirilecek bir beceri olması, verilecek eğitimin de okul öncesinden başlayarak yetişkin eğitimine uzanan bir sürece yayılmasını gerekli kılmaktadır. Bu açıdan ülkemizde medya okuryazarlığı eğitiminin; sadece ilköğretimin ikinci kademesine (6, 7 ve 8. Sınıflar) sıkıştırılması, haftada bir saat olması, not verilmemesi ve üstelik seçmeli olması hayat boyu geliştirilmesi gereken bir medya okuryazarlığı eğitiminin gereklerini karşılamaktan uzak görünmektedir. Örneğin Türkiye genelindeki ilköğretim okullarının 6, 7 ve 8. sınıflarında öğrenim gören toplam 4 milyon öğrenciden 1,5 milyonunun 2007–2008 öğretim yılı içinde medya okuryazarlığı dersi alması hedeflenmiştir. Ancak bu hedef gerçekleştirilememiştir. 2007-2008 öğretim yılında dersi alan öğrencilerle ilgili sayısal veriler aşağıda verilmiştir.

Tablo 1. *Seçmeli Medya Okuryazarlığı Dersini Alan Öğrencilerin Sınıf Düzeyi ve Sayıları*

Dersi Alan Öğrenci Düzeyi	Dersi Alan Öğrenci Sayısı	%
6. sınıf	153.103	39,4
7. sınıf	163.657	42,2
8. sınıf	71.371	18,4
Toplam Öğrenci Sayısı	388.131	100

Kaynak: RTÜK İzleme Değerlendirme Dairesi Bşk. 2008

Okul öncesi eğitim ve ilköğretimin ilk kademesindeki medya okuryazarlığı eğitimindeki eksiklik bir yana ulaşabildiği öğrenci sayısı dikkate alındığında mevcut seçmeli dersin bile yetersiz kaldığı görülmektedir.

Medya okuryazarlığı dersi programında medya okuryazarlığı öğretimine yönelik yaklaşımlarla ilgili olarak şu ifadelere yer verilmiştir:

"Batı'da son 30 yıldır ilkokullar için Medya Okuryazarlığı dersinin zorunlu olup olmaması gerektiği tartışılmış ve tartışılmaktadır. Bu ülkelerin bazılarında tıpkı Matematik, Fen Bilgisi ya da Dil Bilgisi gibi Medya Okuryazarlığı dersi de diğer dersler arasında yerini almıştır. Ancak Kanada'da olduğu gibi bazı ülkelerde ise medya okuryazarlığına ilişkin konular başka derslerin (Sanat, Edebiyat, Vatandaşlık Bilgisi vb.) içerisinde verilmektedir" (RTÜK ve MEB, 2006: 6).

Buradaki ifadenin tersine bazı ülkelerde ayrı bir ders olarak okutulan Medya Okuryazarlığı (Media Literacy) değil, Medya Çalışmaları (Media Studies) dersidir. Ayrıca 13 eyaletten oluşan Kanada'da eyaletlerin çoğunluğunda medya okuryazarlığı Sanat, Edebiyat ve Vatandaşlık Bilgisi dersleriyle değil Dil, Sağlık Eğitimi ve Sosyal Bilgiler gibi derslerle ilişkilendirilerek ilköğretimden liseye kadar ele alınmaktadır (MAN, 2009). Ayrıca Ontario (2000) gibi bazı eyaletlerde de Medya Çalışmaları dersi seçmeli olarak 11. ve 12. sınıflarda okutulmaktadır.

Ayrı bir ders olma ve diğer derslerle ilişkilendirme olarak ifade edilebilecek bu iki yaklaşımın ayrımını daha iyi bir şekilde ortaya koyabilmek için iki kavramın (Medya Çalışmaları ve Medya Okuryazarlığı) ne olduğunu net olarak ortaya koymak gerekmektedir. Medya okuryazarlığı ve medya çalışmaları aynı kavram grubunu kapsar ama birebir örtüşmez. Medya çalışmaları özel bir disiplinken ve kendi kendine öğretilebilirken medya okuryazarlığı mevcut öğretim programlarıyla ilişkilendirilerek öğretilebilir. Medya okuryazarlığı kavramları sık sık İngilizce, matematik ve sosyal bilgiler gibi diğer ders alanlarına dâhil edilmektedir (Kubey, 2001). Medyanın kuramsal bir uygulaması olarak nitelendirilebilecek medya çalışmaları dersi daha çok lise düzeyinde seçmeli yada zorunlu bir ders olarak yapılmaktadır. Örneğin 13 eyaletten oluşan Kanada'nın Ontario eyaletinde medya

okuryazarlığı Dil (1-8), İngilizce (9-10, 11-12), Beden ve Sağlık Eğitimi (1-8), Sağlıklı Aktif Yaşam (9-10, 11-12), Yaşam İçin Sağlık (11), Kanada ve Dünya Çalışmaları (9-10, 11-12), Aile Çalışmaları (11) ve Hukuk (11-12) gibi derslerle ilişkilendirilerek verilmektedir. Ayrıca 11.ve 12. sınıflarda da seçmeli olarak "Medya Çalışmaları" dersi verilmektedir.

Kubey ve Baker (1999) tarafından yapılan çalışma incelendiğinde ABD'de de eyaletlerin büyük bir çoğunluğunda medya okuryazarlığının ilköğretimden liseye kadar başta dil, sağlık ve sosyal bilgiler gibi dersler olmak üzere mevcut programlarla ilişkilendirildiği görülecektir. Fransa'da medya okuryazarlığı konusunda yetkili kuruluş olan CLEMI (Enformasyon Eğitimi ve Medyası İrtibat Merkezi) tarafından yapılan "Okul Programlarında Medya Eğitimi" (2008) adlı çalışma incelendiğinde de medya okuryazarlığının ilköğretimden liseye ve hatta mesleki eğitime kadar mevcut öğretim programlarıyla ilişkilendirildiği görülecektir.

İkinci Alt Problem: İhtiyaçların Analiz Edilmesi

Tyler modeline göre ihtiyaçların belirlenmesinde temel kaynaklar olarak birey, toplum ve konu alanı ifade edilmiştir (Demirel, 1992: 33). Seçmeli Medya Okuryazarlığı Programı'nın değerlendirilmesinde ihtiyaçlar başlığı altında bireyin ihtiyaçlarının analizi, toplumun ihtiyaçlarının analizi ve konu alanının analizi ele alınmıştır.

Toplumun ve Bireyin İhtiyaçlarının Analizi

Eğitim kurumlarında çocuğa toplumla uyum içinde yaşaması ve toplumun onun için yarattığı fırsatlardan yararlanabilmesi için gerekli temel davranışların kazandırılması gerekmektedir. Bu davranışların belirlenmesi için de toplumun incelenmesi önem taşımaktadır (Erden, 1998: 7). İhtiyaçlar belirlenirken çeşitli yöntemler kullanılabilir. Bu yöntemler içinde en sık olarak kullanılan yazılı tarama yöntemidir. Ayrıca, sözlü tarama veya mülâkat yöntemleri de kullanılabilir. Böyle bir tarama çalışmasında, öğretmenlerin, üniversitelerde görevli uzmanların, anne ve babaların, öğrencilerin, okul yöneticilerinin, yeni mezunların ve mezun olup bir kurumda çalışanların görüşlerine başvurulmalıdır (Aksu ve diğerleri, 1993). Bu başlık altında da seçmeli medya okuryazarlığı dersi programı hazırlanırken toplumun ve bireyin ihtiyaçlarını tespit etmek için böyle bir tarama yöntemine başvurulup başvurulmadığı ele alınacaktır.

Medya Okuryazarlığı programının geliştirme sürecinde veliler, okul idareleri, öğretmenler ve öğrencilerin, siyasi karar vericilerin ve ayrıca herhangi bir sivil toplum kuruluşunun görüşlerine yönelik herhangi bir tarama çalışması yapılmamıştır. Program RTÜK tarafından hazırlanmış ve bu süreçte sadece programın danışmalığını yapan akademisyenlerden görüş alınmıştır. Program geliştirme sürecinde ihtiyaç analizine yönelik tarama çalışmalarının yapılmaması önemli bir eksiklik olarak görülebilir. Ancak literatürü inceleyerek Türk toplumunun ve yurttaşlarının (özellikle bir birey olarak çocuğun) medya ile ilişkisine yönelik daha önceden yapılan tarama çalışmalarına ulaşmak da bu eksikliğin kapatılması yönünde önemli bir adım olabilir. Program bu çerçevede incelendiğinde Türkiye'de TV izlenme oranları ile ilgili bir araştırma (s.5) ile birlikte çocukların TV izleme alışkanlıkları ile ilgili hem Türkiye'de hem dünyada yapılan araştırmalardan da (s.5-6) söz edilmektedir. Kaynakçada bu çalışmalara yer verilmiştir:

- Aksoy, A. ve Batmaz, V. (1995). Türkiye'de Televizyon ve Aile. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara.
- Bostancı, Naci, (1998). "Aile Değerleri ve TV'nin Etkisi", III Aile Şurası Tebliğleri, 1998, s.623-3.
- İlhan, Vahit, (2005). Yeni İletişim Teknolojilerinin Gündelik Hayattaki Yeri (Kayseri Örneği), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- McQuail, Denis (1983). "Kitle İletişim Araçlarının Etkisi", Kitle İletişiminde Temel Yaklaşımlar, (der. Alemdar K. ve Kaya R.), Savaş Yayınları, Ankara.
- Öktem, Ferhunde vd. (2006). Çocukların ve Gençlerin Televizyon Programlarındaki Zararlı İçerikten Korunması, RTÜK Yayınları, Ankara.
- Televizyon Yayınlarında Şiddet, 2006, RTÜK Yayınları, Ankara.
- Televizyon Programlarındaki Şiddet İçeriğinin, Müstehcenliğin ve Mahremiyet İhlallerinin İzleyicilerin Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkileri, 2006, RTÜK Yayınları, Ankara.

Toplumun ve bireyin medya eğitimi çerçevesinde ihtiyaçları ile ilgili herhangi bir çalışma yapılmamakla birlikte verilen bu kaynakların ve kaynakçanın tamamının da toplumun ve bireyin ihtiyaçlarının analiz edilmesine katkı sağlayacağı ileri sürülebilir. Programda birey ve toplumun ihtiyaçları ile ilgili olarak şu tespitler yapılmıştır (RTÜK ve MEB, 2006: 5-6):

- Enformasyon çağında doğru bilgiye ulaşma sorunları
- Çocukların kitle iletişim araçlarından bilgiyi bilinçsizce alması ve etkilenmesi
- Ülke insanının gittikçe daha fazla ekrana (TV) bağımlı hale gelmesi

- Çocukların kurguyu gerçeklik olarak algılayıp olabilirliliğine inanması
- Çocukların TV izleme konusunda (izleme zamanı ve süresi) oldukça özgür olması

Seçmeli medya okuryazarlığı programında bu ihtiyaçların tespit edilmiş olması çok önemlidir. Ancak bu tespitlerin daha kapsamlı, sistemli, güncel olması ve Türk toplumu ile Türk insanın (çocuğunun) medyayla olan ilişkisini ortaya koyan bilimsel çalışmalara dayalı olması çok daha önemlidir. Bunun tam olarak sağlandığı söylenemez. Bunun için ilave çalışmalara yer verilebilirdi. Bu çalışmaları üç başlık altında toplamak mümkündür.

Bunlardan ilki RTÜK tarafından yapılan ve medya okuryazarlığı konusunda önemli olan iki araştırmadır. Daha önceki yıllarda başlayıp 2006 yılında tamamlanan bu araştırmalar aşağıda verilmiştir:

- İlköğretim Çağındaki Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıkları Araştırması
- Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması

İkinci önemli nokta ise 1982'de Almanya'da tüm uluslara hitaben "Grunwald Medya Eğitimi Deklarasyonu" ile medya okuryazarlığı eğitimin önemini dünyaya tanıttıktan sonra medya eğitimi konusunda toplumun ve bireyin ihtiyaçlarına yönelik gerek bölgesel gerekse evrensel önemli araştırmalar yapan UNESCO'nun çalışmalarıdır. Bu çalışmalardan sadece birkaçına aşağıda değinilmiştir:

- Domaille ve Buckingham tarafından dünya üzerinde medya eğitiminin durumunu tespit etmek amacıyla 2001 yılında "Youth Media Education Survey" adlı çalışma yapılmıştır.
- 2006 yılında medya eğitimi ile ilgilenen öğrenci, öğretmen, ebeveyn ve uzmanların yararlanması için çerçeve bir program niteliğindeki "Media Education" adlı çalışma Divina Frau-Meigs'in editörlüğünde hazırlanmıştır.

Avrupa Birliğinin yaptığı çalışmalardan da yararlanılmadığı görülmektedir. Bunun sebebi medya okuryazarlığı ile ilgili ilk vurgulamalarını 2000 tarihindeki Lizbon Avrupa Konseyi'nde yapan AB'nin Medya Okuryazarlığı Uzman Grubu başta olmak üzere yapılan çalışmalarını daha çok 2006 ve sonrasında gerçekleştirmesi olabilir.

Söz konusu noktalardan sonuncusu da Türkiye'de yapılan yüksek lisans ve doktora çalışmalarıdır. Yüksek Öğretim Kurulu'nun web sayfasında yer alan Ulusal Tez Merkezi'nde yapılacak kısa bir tarama sonucunda Türkiye'de toplumun ve bireyin medya eğitimi çerçevesindeki ihtiyaçları konusunda fikir verebilecek pek çok çalışmaya ulaşmak mümkündür. Bu çalışmalar başta İnternet olmak üzere kütüphaneler gibi diğer kaynaklar yoluyla daha detaylı olarak araştırılabilir. Bu çalışmalardan sadece bir kısmına aşağıda yer verilmiştir (DR: doktora, YL; yüksek lisans):

- Medyanın eğitimdeki yeri ile ilgili çalışmalar (Gülsüm Göktürk, 2001: YL; Nermin Yılmaz, 2007: YL)
- Medyanın çocuklar, gençler ve toplum üzerindeki etkileri (Nefise Bulgu, 1995: DR; Nejda Çılbıyıkoğlu, 2000: DR; Hatice Yaray, 2001: YL;
- Medyadaki şiddetin çocuklar üzerindeki etkisi (Pınar Nevin, 2006: YL; Tejade Gülhüma Savaş, 2004: YL; Bekir Kocadaş, 2002: DR)
- Medyanın çocukların tüketim davranışları üzerindeki etkisi (YL; Belgin Özer, 1999: YL; N. Nur Toğçuoğlu, 2003: DR; Ezgi Aşçı, 2006: YL)
- Televizyonun çocuklar, gençler ve toplum üzerindeki etkileri (Ülkü Karabulut, 2003: YL; Nilgün Köşker, 2005: YL; Birsen Serhatlıoğlu, 2006: YL)

Seçmeli Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı'nın kaynakçasında sadece bir yüksek lisans çalışmasına yer verilmiştir. Bu çalışma da danışma kurulunda görev alan bir akademisyene aittir. Bunun dışında başka bir teze yönelik atıf veya kaynakça bilgisi yer almamaktadır. Tezlerin dışında konuyla ilgili olarak günümüze kadar yapılmış ve makale olarak yayınlanmış çalışmalar da incelenebilirdi.

Tüm bunlar bir araya geldiğinde seçmeli medya okuryazarlığı dersi programının toplumun ve bireyin ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olduğu ileri sürülebilir.

Konu Alanının Analizi

Konu alanının analizi için temel bilgi kaynağı yurt içi ve yurt dışında alanla ilgili uzmanlar tarafından hazırlanmış dokümanlardır. Bu literatür taraması program geliştirme aşamasında öğretim materyalleri, yöntemler ve kapsamla ilgili eğilimlerin belirlenip ortaya çıkarılmasını sağlar (Aksu ve diğerleri, 1993). Bu çalışmada da

seçmeli medya okuryazarlığı programında konu alanının analizinin nasıl yapıldığını ortaya koymak ve değerlendirmek için medya okuryazarlığı ile ilgili literatürde ön plana çıkan bazı unsurlar ele alınmıştır. Medya okuryazarlığının tanımı, ilkeleri, farklı ülkelerdeki program ve uygulamalar, yaygın olarak öğretilen konular ve alan uzmanları konu alanının analizine temel oluşturan unsurlar olarak kabul edilmiştir.

Medya Okuryazarlığı Tanımı*:* Medya okuryazarlığı konusu ile ilgili literatür incelendiğinde ilk ön plana çıkan nokta 1992 yılındaki Ulusal Medya Okuryazarlığı Öncülük Konferansı'nda (the National Leardership Conference on Media Literacy) geliştirilen ve bu konu üzerindeki akademik ilginin formal bir alana dönüşmesinin başlangıcını oluşturan medya okuryazarlığı tanımıdır. Buna göre medya okuryazarlığı: "çeşitli biçimlerde mesajlara ulaşma, analiz etme, değerlendirme ve iletme yeteneği"dir (Aufderheide, 1993).

Seçmeli medya okuryazarlığı dersi programında bu tanım genel amaçlardan biri olarak (2. madde, s.7) verilmiştir. Ayrıca tanımda yer alan ve medya okuryazarlığı eğitiminin boyutlarını ifade eden medya üzerinden bilgiye erişim, bilginin analizi, değerlendirilmesi ve medya üretimi gibi hususlar sistematik olarak ele alınmamıştır. Programın içerisinde farklı başlıklar altında bunlarla ilişkili değinmeler söz konusudur. İçerik açısından programın uygulanması ile ilgili açıklamalarda medya mesajlarının analizine (3. madde, s.13) değinilmesi ya da VII. Ünitenin (Gazete ve Dergi) "örnek bir gazete hazırlar" (3. kazanım) kazanımında medya üretiminin vurgulanmış olması gibi.

Medya Okuryazarlığı İlkeleri: Medya okuryazarlığı literatüründe ön plana çıkan bir diğer konu ise medya okuryazarlığı ilkeleridir. Çeşitli kaynaklarda sayısı sekize kadar çıksa da genel olarak beş ilke üzerinde durulmaktadır. Thoman (2003) bu ilkeleri şöyle açıklamıştır:

- *Tüm medya mesajları kurgulanmıştır.*
- *Kurgulanan medya mesajları kendi kuralları olan yaratıcı bir dil kullanır.*
- *Farklı kişiler aynı medya mesajını başka türlü yaşarlar.*
- *Medya esasen ekonomik kazanç amaçlayan bir iştir.*
- *Medyaya değerler ve bakış açıları yerleştirilmiştir.*

Seçmeli medya okuryazarlığı dersi programında medya okuryazarlığı tanımında olduğu gibi bu ilkeler de bir bütün olarak ve medya okuryazarlığı ilkeleri adıyla verilmemiştir.

"Medya mesajları kurgulanmıştır" ilkesine; medya okuryazarlığı dersinin gerekliliği açıklanırken *"çocukların gerçeklikle kurguyu ayırt edemedikleri"* (s.5) yargısı ile ve içerik açısından programın uygulanması ile ilgili açıklamalar kısmında *"gerçeklik dışı birçok kurgulanmış görüntüyü de insanlar üzerinde oluşturmak istedikleri etkiyi artırmak için verdiğini/verebileceğini öğrencilerin kavraması sağlanmalıdır."* (8. madde, s.13) ifadesi ile değinilmiştir. Ayrıca V. Ünitenin (Aile, Çocuk ve Televizyon) 3. kazanımında da değinilmiştir.

"Kurgulanan medya mesajları kendi kuralları olan yaratıcı bir dil kullanır." ilkesine içerik açısından programın uygulanması ile ilgili açıklamalarda *"medyanın ses ve görüntü efektlerini, çok boyutlu görüntüleri, müziği ve kamera hareketlerini insanlar üzerinde oluşturmak istedikleri etkiyi artırmak için kullandığını… öğrencilerin kavraması sağlanmalıdır."* (8. madde, s.13) ifadesi ile yer verildiği söylenilebilir.

"Farklı kişiler aynı medya mesajını başka türlü yaşarlar" ilkesine programda değinilmemiştir.

"Medya esasen ekonomik kazanç amaçlayan bir iştir" ilkesine ise içerik açısından programın uygulanması ile ilgili açıklamalarda *"Medyanın ticari bir yapıya sahip olduğunun ve etkinliklerinin öncelikle ekonomik kaygılar taşınarak yapıldığının öğrenciler tarafından anlaşılması sağlanmalıdır"* (5. madde, s.13) ifadesi ile yer verildiği ileri sürülebilir. 5. Ünitenin (Aile, Çocuk ve Televizyon) 3. kazanımı bu ilke ile dolaylı olarak ilişkilendirilebilir. 3. ünitenin "Medya ve Ekonomi" (s.56) adlı etkinliğinde de reklâmlar çerçevesinde konuya değinilmiştir.

"Medyaya değerler ve bakış açıları yerleştirilmiştir" ilkesinin de içerik açısından programın uygulanması ile ilgili açıklamalarda dolaylı olarak *"Medya, bazı yargı ve ön yargılarını alıcıya bilinçli bazılarını da bilinçsizce verir"* (4. madde, s.13) ifadesi ile ele alındığı iddia edilebilir.

Bu inceleme göstermektedir ki, seçmeli medya okuryazarlığı programında medya okuryazarlığı ilkelerine bilinçli, sistematik bir şekilde ve bir bütün olarak değinilmemiştir.

Farklı Ülkelerdeki Program ve Uygulamalar: Farklı ülkelerdeki program ve örnek uygulamaların incelendiğine yönelik programın içeriğinde herhangi ifade yer almamaktadır. Ayrıca programın kaynakçasında

da bu yönde bir çalışma verilmemiştir. Bu program için önemli bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Oysaki internet üzerinde yapılacak kısa bir tarama ile hem uluslar arası (UNESCO gibi) hem de ulusal (Almanya gibi) pek çok medya okuryazarlığı programına ve örnek uygulamalara erişilmektedir. Aşağıda bu kaynaklardan bir kısmına ve web adreslerine yer verilmiştir:

- Uluslar arası bir medya eğitimi programı için: Frau-Meigs, Divina (2006). Media Education: A Kit for Teachers, Students, Parents and Professionals. UNESCO, Paris, (http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001492/149278e.pdf, 28.01.2009)
- Medya Okuryazarlığı Merkezi'nin program örneği için: Thoman, Elizabeth and Tessa Jolls (2005). Literacy for the 21st Century: An Overview & Orientation Guide to Media Literacy Education. CML (Center of Media literacy). (http://www.medialit.org/pdf/mlk/01_MLKorientation.pdf, 28.01.2009)
- ABD'den bir program örneği için: Worsnop, Chris (tarihsiz). Media Literacy Through Critical Thinking (Teacher Materials and Student Materials). Washington: NW Center for Excellence in Media Literacy (http://depts.washington.edu/nwmedia/view.cgi?section=nw_center&page=curriculum, 28.01.2009)
- Almanya'dan medya okuryazarlığını programlarla ilişkilendirme örnekleri için: Medienkompetenz in Schule und Unterricht. (http://www.learnline.de/angebote/mksu/, 28.01.2009)

Yaygın Olarak Öğretilen Konular: Çalışmanın kapsamı nedeniyle derinlemesine bir değerlendirme yapılmadan sadece ABD örneği üzerinden bu konu ele alınmaya çalışılacaktır. Kubey ve Baker (1999) çalışmalarında ABD'deki 48 eyaletin öğretim programlarında medya okuryazarlığına yer verilip verilmediğini ortaya koymayı amaçlayan bir çalışma yapmışlarıdır. Çalışma sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 2. *ABD'de Medya Okuryazarlığının Mevcut Öğretim Programlarındaki Yeri*

Medya Okuryazarlığına Yer Verilen Program Alanı	**Eyalet Sayısı**
İngilizce, Dil ve İletişim Bilimleri	46 eyalet
Sosyal Bilgiler, Tarih ve Vatandaşlık	30 eyalet
Sağlık, Beslenme ve Tüketicilik	30 eyalet
Medya Öğrenme Alanı	7 eyalet

Dil derslerinde yaygın olarak "ikna etme ve propaganda teknikleri, bakış açıları, önyargılar, gerçek ve kurgunun ayırt edilmesi, reklam analizi" gibi medya okuryazarlığı konuları ele alınmaktadır. Sosyal Bilgiler derslerinde de "kamuoyu ve medya, yorum, önyargı, propaganda, ihtiyaç ve isteklerin ayırt edilmesi" gibi medya okuryazarlığı konuları ele alınmaktadır. Sağlık derslerinde ise "sağlık bilinci, alkol ve tütün reklamları, şiddet, cinsellik ve kalıp yargılar, sağlık bilgisinin doğruluğu" gibi medya okuryazarlığı konuları ele alınmaktadır (Baker, 2000). Tüm bu konular incelendiğinde medya okuryazarlığı konusundaki tek bir program içinde şu konulara yer verilebileceği görülmektedir:

- *Medyada propaganda-ikna etme teknikleri ve kamuoyu oluşumu*
- *Medyada bakış açıları, önyargılar ve kalıp yargıların (stereotipler) fark edilmesi*
- *Medyada gerçek ve kurgunun (yorum, görüş vb.) ayırt edilmesi*
- *Medyada madde bağımlılığı (uyuşturucu, alkol ve sigara gibi), cinsel istismar, şiddet ve sağlık bilgisinin doğruluğuna yönelik sağlık bilinci*

Medyanın kamuoyu oluşturmadaki etkisi dolaylı olarak 4. ünitenin *"Televizyonun birey ve toplumu yönlendirmedeki etkili bir iletişim aracı olma niteliğini analiz eder"* kazanımı ile ilişkilendirilebilir. Medyada gerçek ve kurgunun (yorum, görüş vb.) ayırt edilmesi konusu da Aile, Çocuk ve Televizyon ünitesinin *"TV program türlerini içerik, gerçeklik-kurgusallık, tüketimi hedefleme, yanlış bilgilendirme açısından irdeleyip değerlendirir"* (5. ünite, 3. kazanım) kazanımı ile doğrudan olmasa da ilişkilendirilebilir.

Seçmeli medya okuryazarlığı dersi programında yer alan kazanımlar dikkatle incelendiğinde "propaganda ve ikna etme tekniklerine, bakış açısı, önyargı ve kalıp yargılara ve sağlık bilinci" ile ilgili konulara yer verilmediği görülmektedir. Özellikle uyuşturucu, alkol ve sigara kullanımı, cinsel istismar, şiddet içerikli davranışlar ve doğru sağlık bilgisi gibi konuların ele alınmamış olması mevcut programın en büyük eksikliğidir. Sonuç olarak seçmeli medya okuryazarlığı dersi programının alanda yaygın olarak öğretilen konuları da büyük bir oranda içermediği görülmektedir.

Alan Uzmanları: "Academic Search Complete, Blackwell Synergy, ERIC (Education Resources Information Center), JSTOR, SAGE Journals Online, Taylor & Francis" vb. akademik çevrimiçi veri tabanları incelendiğinde (İngilizceye dayalı olarak) medya okuryazarlığı eğitimi konusunda bazı isimlerin ön plana çıktığı görülecektir. Diğer arama motorlarında yapılacak aramalar da benzer sonuçlar vermektedir. Bu taramalar sonucunda alanda şu isimler ön plana çıkmıştır: "Frank Baker, David Buckingham, David M.Considine, Barry Duncan, Renee Hobbs, Robert W. Kubey, Sonia M. Livingstone, Len Masterman, W James Potter, John J. Pungente, Elizabeth Thoman, Chris M. Worsnop".

Seçmeli medya okuryazarlığı programının kaynakçası incelendiğinde bu isimlerden sadece Renee Hobbs'un (1998) bir çalışmasına yer verilmiş olması ve bu çalışmanın da Türkçeye çevrilen medya okuryazarlığı ile ilgili ilk makale olması düşündürücü bir durumdur. Sonuç olarak programın kaynakçası bu isimlerden bağımsız olarak değerlendirildiğinde ise medya okuryazarlığı eğitimi ile doğrudan ilgili şu çalışmalar görülmektedir:

- Craggs, Carol. E., 1992, Media Education In The Primary School, Routledge, London.
- Hobbs, Renee, 1998, "Medya Okuryazarlığı Hareketinde Yedi Büyük Tartışma", (çev.Bağlı, M. Türkan), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Yıl: 2004, cilt: 37, Sayı: 1, ss. 122-140.
- Singer, Dorothy G. ve Singer, Jerome L. (ed.), 2001, Handbook of Children and The Media, Sage Publications, Inc., California.
- Türkoğlu, Nurçay (2006). Medya Okuryazarlığı. İstanbul: Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını (Bu kitap 23-25 Mayıs 2005 tarihinde düzenlenen I. Uluslar arası Medya Okuryazarlığı Konferansı bildirilerinden oluşmaktadır).

Medya okuryazarlığı ile ilgili çalışmaların sayısının az olduğu ve yeterince güncel olmadığı görülmektedir. Türkiye'de yaklaşık 1,5 milyon öğrenciye ulaşması hedeflenen bir program için bu kaynakların yeterli olduğunu söylemek doğru bir yaklaşım olmayacaktır.

Üçüncü Alt Problem: Medya Okuryazarlığı Programının İç Tutarlılığı

Program hazırlama ve geliştirmenin temel ilkelerinden biri olan programın hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme gibi öğelerinin amaca ve buna paralel olarak birbirlerine uygunluğu, programın iç tutarlılığını oluşturmaktadır (Sönmez,1999: 19). Bu nedenle bir öğe ile ilgili ortaya çıkan bir sorun diğer öğeleri de etkilemektedir. Bu yönüyle bir eğitim programı hazırlanırken programın hedef, içerik/kapsam, eğitim durumları ve değerlendirme gibi tüm öğelerinin dikkate alınması ve birbirleriyle bir bütünlük içinde hazırlanması gerekmektedir. Çalışmanın bu kısmında da hazırlanan medya okuryazarlığı programının tutarlılığı tespit edilen sorunlarla birlikte hedef, içerik, eğitim durumları ve değerlendirme bölümlerinin bütünlüğü incelenmiştir. Burada programın iç tutarlılığının incelenmesinde programdaki genel amaçlara değinerek kazanımlar esas alınmış ve bunlar içerik, eğitim durumları ve değerlendirme bölümleri ile karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Öncelikle programda genel amaç olarak şu hususlar ifade edilmiştir (RTÜK ve MEB, 2006: 7-8).

1. Medyayı farklı açılardan okuyarak yaşadığı çevreye duyarlı, ülkesinin problemlerini bilen, medyada gördüklerini aklın süzgecinden geçirecek bilinç kazanır.
2. Televizyon, video, sinema, reklamlar, yazılı basın, internet vb. ortamlardaki mesajlara ulaşarak bunları çözümleme, değerlendirme ve iletme yeteneği elde eder.
3. Yazılı, görsel, işitsel medyaya yönelik eleştirel bakış açısı kazanır.
4. Mesajların oluşturulmasına ve analizine dönük olarak cevap bulmaktan-soru sorma sürecine doğru bir değişimi gündeme getirir.
5. Bilinçli bir medya okuryazarı olur.
6. Toplumsal yaşama daha aktif ve yapıcı şekilde katılır.
7. Kamu ve özel yayıncılığın daha olumlu noktalara taşınması noktasında duyarlılık oluşturulmasına katkı sağlar.

Söz konusu bu genel amaçları karşılamak için de medya okuryazarlığı programında aşağıdaki ünitelere yer verilmiştir.

Tablo 3. *Seçmeli Medya Okuryazarlığı Ders Programı Üniteleri ve İçeriği*

Üniteler	**İçerik**
1. İletişime Giriş	Bu ünitede öğrencilerden iletişim sürecini ve öğelerini fark etmeleri ve iletişim türlerini sınıflandırmaları beklenmektedir. Eğitim durumları da bu doğrultuda hazırlanmış ve değerlendirme için de bilgi sorularına ve çalışma yaprağına yer verilmiştir.
2. Kitle	Öğrencilerden kitle iletişim kavramını anlamaları, kitle iletişim araçlarını sınıflandırmaları ve iletişim ile kitle

İletişimi	iletişimi arasındaki ilişkiyi fark etmeleri beklenmektedir. Bir önceki ünitenin devamı niteliğinde hazırlanan "Kitle İletişimi Nedir?" etkinliği söz konusu kazanımları yeterince karşılayamamaktadır. Değerlendirmeye yönelik olarak da iki farklı çalışma kâğıdı verilmiştir.
3. Medya	Öğrencilerden medyanın işlevlerini sınıflandırmaları, medyanın toplumsal, kültürel ve ekonomik yaşam üzerindeki etkilerini incelemeleri, medyanın yayınlarında etik kurallara bağlı kalmasının önemini görmeleri ve medya okuryazarlığı kavramını tanıyarak medya mesajlarını algılamanın ve çözümlemenin önemini fark etmeleri istenmektedir. Eğitim durumları da bu doğrultuda hazırlanmış ve değerlendirme için de "Medya ve Etik" etkinliği için herhangi bir değerlendirme çalışması yapılmamakla birlikte diğer etkiliklerde çalışma yapraklarına yer verilmiştir.
4. Televizyon	Öğrencilerden televizyonun birey ve toplumu yönlendirmedeki etkiliğini analiz etmeleri, ülkemizdeki televizyon yayıncılığını ve yayın politikalarını fark etmeleri ve televizyon program türlerini; amaçları, işlevleri ve özellikleri bakımından ayırt etmeleri beklenmektedir. "Televizyonun Etkin Nitelikleri" adlı etkinlik dışındaki eğitim durumları bu kazanımlar doğrultusunda hazırlanmıştır. Değerlendirme için de araştırma ve afiş hazırlama gibi çalışmalara yer verilmiştir.
5. Aile, Çocuk ve Televizyon	Öğrencilerden televizyon izleme alışkanlıklarını yorumlamaları, televizyon yayınlarının sorun alanlarını tespit ederek korunma konusunda önerilerde bulunmaları, TV program türlerini çeşitli ölçütlere göre değerlendirmeleri ve uyarıcı simgeleri tanıyarak dikkate almaları istenilmektedir. Bu kazanımlara yönelik başta "Kim, Neyi, Neden, Ne Kadar ve Ne Zaman İzliyor?" adlı çalışma başta olmak üzere oldukça etkili eğitim durumları tasarlanmıştır. Değerlendirmeye yönelik olarak da anket formu, gözlem formu ve çalışma yaprağı gibi oldukça profesyonelce hazırlanan formalara yer verilmiştir.
6. Radyo	Öğrencilerden radyonun işlevini ve olumlu niteliklerini açıklamaları, radyo yayınlarından korunma konusunda önerilerde bulunmaları beklenmektedir. Bu kazanımlara yönelik olarak hazırlanan etkinliklerin yeterli olmadığı ileri sürülebilir. Ayrıca değerlendirme konusunda da "Radyoyu Tanıyalım" adlı etkinlikte herhangi bir unsura yer verilmemiştir. Diğer etkinlikte ise bir çalışma yaprağından yararlanılmıştır.
7. Gazete ve Dergi	Öğrencilerden gazete ile ilgili temel kavramları tanımaları, haber ve fotoğraf ilişkisini analiz etmeleri, örnek bir gazete hazırlamaları ve içerik ve yayın periyoduna göre dergi türlerini sınıflandırmaları istenilmektedir. Kazanımlara yönelik etkinlikler genel olarak yeterli olmakla birlikte "Gazete Hazırlayalım" etkinliği ile ilgili verilen yönerge yetersizdir. Değerlendirme konusunda ise çalışma yapraklarına ve bir performans ödevine (gazete hazırlama) yer verildiği ileri sürülebilir.
8. İnternet	Öğrencilerden İnternetin özelliklerini tanımaları, İnternette bilgiye erişim, haber okuma, sohbet, e-posta, uzaktan eğitim gibi etkinlikleri uygulamalı olarak gerçekleştirmeleri ve İnternetin olumlu özelliklerinin yanı sıra olumsuz etki ve özelliklerini tanıyarak hayata geçirmeleri beklenmektedir. "İnternetin Özelliklerini Keşfediyorum" adlı etkinlik yetersiz olmakla birlikte uygulamaya dayalı "İnternet Kullanıyorum" adlı etkinliğin ve "İnternette Nelere Dikkat Etmeliyim" adlı etkinliğin kazanımları karşıladığı ileri sürülebilir. Ancak değerlendirme konusunda herhangi bir unsura yer verilmediği görülmektedir.

Seçmeli Medya Okuryazarlığı dersi öğretim programı kendi içinde değerlendirildiğinde her kazanımla ilgili etkinliğe yer verildiği görülmektedir. Ancak etkinliklerin önemli bir kısmında değerlendirmeye yönelik ya yetersiz kalınmış ya da hiçbir çalışmaya yer verilmemiştir.

Programın uygulanması ile ilgili olarak eğitimsel açıdan yapılan açıklamalarda (3. madde, s.14) medya okuryazarlığı dersi ünitelerinin Sosyal Bilgiler dersi (7. sınıf Sosyal Bilgiler, "İletişim ve İnsan İlişkileri" ünitesi) ile ilişkilendirerek öğretilmesi gerektiği ifade edilmiş olmasına rağmen programda bu konuyla ilgili olarak herhangi bir yönlendirmeye yer verilmemiştir.

Seçmeli Medya Okuryazarlığı Dersinin Programının hazırlanması aşamasında büyük ölçüde yeni sosyal bilgiler programlarından yararlanılmıştır. Bu programlardaki temel unsurlardan olan beceriler ve değerler örnek alınmış (bkz. Tablo-3) ancak kavram konusunda sistematik bir çalışma yapılmamıştır. 3. ünitenin 4. kazanımında ve 7. ünitenin 1. kazanımında çeşitli kavramlara değinilse de programda ön plana çıkan ve öğrenilmesi öncelikli kavramlar sistematik olarak ele alınmamıştır.

Tablo 4. *Seçmeli Medya Okuryazarlığı Ders Programındaki Beceri ve Değerler*

Beceriler	**Değerler**
(1) Gözlem becerisi, (2) Araştırma becerisi, (3) Eleştirel düşünme becerisi, (4) Yaratıcı düşünme becerisi, (5) İletişim becerisi, (6) Problem çözme becerisi, (7) Bilgi teknolojilerini kullanma becerisi, (8) Girişimcilik becerisi, (9) Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi, (10) Sosyal ve kültürel katılım becerisi	(1) Özel yaşamın gizliliğine saygı, (2) Estetik duyarlılık, (3) Dürüstlük, (4) Sorumluluk, (5) Etik kurallara bağlılık, (6) Farklılıklara saygı duyma, (7) Kültürel mirası yaşatmaya duyarlılık, (8) Aile içi iletişime önem verme, (9) Bilinçli tüketim, (10) Toplumsal hayata aktif katılım, (11) Bilimsellik, (12) Eşitlik, (13) Yardımlaşma, (14) Dayanışma, (15) Paylaşma

Üniteler ele alındığında programın medya okuryazarlığı ile ilgili temel konular ya da beceriler yerine iletişim sürecine ve iletişim araçlarına odaklandığı görülmektedir. Bu yaklaşım dünyadaki medya okuryazarlığı program çerçevelerinden farklı bir görünüm arz etmektedir. Korumacı yaklaşımdan yetki vermeye doğru bir gelişim

gösteren medya okuryazarlığı eğitiminde hazırlanan bir program öğrencilerin medya mesajlarına ulaşma (İnternette aradığı bilgiyi bulabilmesi), medya mesajını analiz etme (haberin içindeki bakış açısını ortaya çıkarabilmesi), medya mesajını değerlendirme (medya mesajlarında neden farklı bakış açıları olduğunu sorgulayabilmesi) ve medya mesajı üretme (içinde çeşitli ikna etme tekniklerinin kullanıldığı bir reklâm afişi hazırlayabilmesi) gibi becerilerini geliştirebilmeyi esas alabilir. Bunun yanı sıra Thoman ve Jolls (2008)'un programında olduğu gibi medya okuryazarlığı ilkeleri yada Kate ve Buckingam (2001) tarafından hazırlanan programdaki gibi temsil, dil, üretim ve izleyici gibi temalar ön plana çıkarılabilir. Bu nedenle iletişim sürecini ve kitle iletişim araçlarını tanıtmak gibi bir amaca sahip olduğu görülen programın medya okuryazarlığı eğitiminin oldukça gerisinde kaldığı ileri sürülebilir (bkz. Tablo-4).

Tablo 5. *Türkiye'de ve Dünyada Medya Okuryazarlığı Program Çerçeveleri*

Seçmeli Medya Okuryazarlığı Dersi Programı, TÜRKİYE	**21. Yüzyıl Okuryazarlığı, Thoman ve Jolls (2008:24), ABD**	**Medya Eğitiminin Kavramsal Çerçevesi, Kate ve Buckingham (2001: 15), UNESCO**
— İletişime Giriş — Kitle İletişimi — Medya — Televizyon — Aile, Çocuk ve Televizyon — Radyo — Gazete ve Dergi — İnternet (Sanal Dünya)	1. Medya mesajlarının tümü kurgulanmıştır. 2. Medya mesajları kendine özgü kurallar kullanılarak yaratıcı bir dille kurgulanmıştır. 3. Aynı mesajı farklı kişiler farklı şekilde algılayabilirler. 4. Medyanın gizlenmiş değer ve görüşleri vardır. 5. Medyadaki mesajların büyük çoğunluğu kazanç yada güç elde edebilmek için düzenlenmiştir.	— Temsil (medya mesajları ve değerler, medya ve toplum, kalıp yargılar, bakış açısı) — Dil (Medya estetiği, yorum olarak medya, gerçekçilik, öykü, gelenekler ve tarzlar) — Üretim (Medya kurumları, ekonomik ve mesleki uygulama) — İzleyici (Kişisel tepki ve medyayla ilişki, medya kullanımı konusunda bilinçlilik ve medyanın kimlik üzerindeki rolü)

Programda eğitim durumları ile ilgili olarak da medya okuryazarlığı eğitiminde kullanılan öğretim yöntemlerine yer verilmediği görülmektedir. Bu yöntemlerden en yaygın olanları Frau-Meigs (2006: 34) tarafından "metin analizi, içerik analizi, örnek olay çalışması, dönüştürüm, benzetim ve yapım" olarak ifade edilmiştir. Bu gibi yöntemlere yer verilmesi daha sağlıklı bir temelde medya okuryazarlığı eğitiminin gerçekleşmesine katkı sağlayacaktır.

Programda ölçme ve değerlendirme kısmı başta sosyal bilgiler dersi programı olmak üzere diğer programlardan da yararlanılarak hazırlanmıştır. Geleneksel değerlendirme yöntemlerinin yanı sıra alternatif değerlendirme yollarına da (öz değerlendirme, öğrenci ürün dosyası, proje ve performans değerlendirme gibi) değinilmiştir. Ancak bunların spesifik olarak medya okuryazarlığı eğitimi çerçevesinde nasıl ele alınabileceği sorusuna yeteri kadar değinilmemiştir.

Sonuç olarak bir takım eksiklikleri olmakla birlikte – medyanın tanıtımı olarak değerlendirildiğinde - programın kendi içinde tutarlı olduğu ileri sürülebilir. Ancak programa medya okuryazarlığı eğitimi penceresinden bakıldığında aynı ifadeyi kullanmak doğru olmayacaktır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Medya okuryazarlığının öğretimi ile ilgili olarak dünya genelinde farklı yaklaşımlar görülmektedir. Masterman (2001: 47-48) bu yaklaşımları şöyle ifade etmektedir:

- Kendi kuralları içinde bir uzmanlık alanı olarak Medya Çalışmaları (Media Studies)
- Daha önceden oluşturulmuş bir öğretim programı konusu içinde öğretilen kaynaşmış bir unsur olarak Medya Eğitimi
- Öğretim programlarında Medya Eğitimi
- Bütünleşik (konu merkezli olmayan) bir öğretim programının içinde bir konu olarak medya bilgisi

Medya okuryazarlığı eğitimindeki bu farklı yaklaşımlar konuyla ilgilenen medya okuryazarlığı uzmanları arasında da ilgi çeken bir nokta olmuştur ve pek çoğu (Masterman, 1996, 2001; Brown, 1998: 52; Hobbs, 1998; Hobbs, 2001; Thoman, tarihsiz; Considine, 2002; Scheibe ve Rogow, 2004; Wan ve Cheng 2004; CML, 2008) medya okuryazarlığının öğretim programlarıyla ilişkilendirilmesiyle ilgili çalışmalar yapmış ve bu yaklaşımın daha doğru olduğunu ileri sürmüştür. Bunun yanı sıra pek çok medya okuryazarlığı uzmanı da (Potter, 1998; Thoman, 2003; Considine, 1999; Masterman, 2001) medya okuryazarlığını hayat boyu geliştirilmesi gereken bir beceri olarak ifade etmiştir. UNESCO (1982) ise bu gerçeği uzun bir süre önce "*medya eğitimi yeterliklerini*

geliştirmek amacıyla, okul öncesinden üniversite eğitimine ve hatta yetişkin eğitimine kadar, kapsamlı medya eğitimi programlarını başlatılmalı ve desteklemeli" ifadeleri ile ortaya koymuştur. Buradan hareketle ülkemizde medya okuryazarlığı eğitiminin sadece 6, 7 ve 8. sınıflarda seçmeli olarak verilen bir ders çerçevesine sıkıştırmak yerine okul öncesinden yetişkin eğitimine doğru hayat boyu devam eden bir süreç olarak ele alınması doğru bir yaklaşım olacaktır. Bu noktada yapılması gerekenleri "Uzman yetiştirme, öğretmen eğitimi, ebeveyn eğitimi, çocukların ve gençlerin eğitimi ve yetişkin eğitimi" gibi farklı boyutlarda ele alabiliriz.

Öncelikle ülkemizde medya okuryazarlığına yönelik akademik ilginin ve uzman sayısının ve niteliğinin arttırılması gerekmektedir. Başta RTÜK ve MEB'in işbirliği ile gerçekleştirilen "Seçmeli Medya Okuryazarlığı Dersi Projesi" ve Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi öncülüğünde 2005 yılında düzenlenen "I. Uluslar Arası Medya Okuryazarlığı Konferansı" konuya yönelik akademik ilginin oluşmasına önemli katkılar sağlamıştır. Ancak bu ilginin canlı tutulması için RTÜK, TÜBİTAK, MEB ve üniversiteler tarafından düzenli olarak konferansların, sempozyumların, seminerlerin vb. çalışmaların yapılması ve uzman sayısı ile niteliğinin arttırılması için de yüksek lisans ve doktora çalışmalarının, araştırmaların ve projelerin desteklenmesi yararlı olacaktır.

Öğretmen eğitimi için özellikle Eğitim Fakültelerinde lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde medya okuryazarlığına yönelik zorunlu ve seçmeli olarak derslerin açılması önemli katkılar sağlayacaktır. Ancak seçmeli medya okuryazarlığı dersinin bugünlerde okullarımızda okutulmakta olduğu düşünülürse öğretmenlere yönelik kapsamlı bir eğitim süreci önemli bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu eğitim sürecinin kalitesi için ilgili öğretmenlerin medya okuryazarlığı eğitimi konusunda nitelikli bir hizmet içi eğitimden geçmesi ve nitelikli yayınlarla desteklenmeleri gerekecektir.

Başta okul öncesi çağda çocukları bulunan ebeveynler olmak üzere ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde çocukları olan tüm ebeveynlere yönelik medya okuryazarlığı eğitimi konusunda rehberlik yapılması gerekmektedir. Bu rehberlik yazılı dokümanlar yardımıyla olacağı gibi çeşitli seminerler vasıtasıyla da gerçekleştirilebilir. RTÜK tarafından yapılan "Akıllı İşaretler" uygulaması buna güzel bir örnektir.

Daha sonra çocukların ve gençlerin medya okuryazarlığı eğitimi konusu gündeme gelmektedir. İlköğretim düzeyinde medya okuryazarlığını başta Türkçe, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Güzel Sanatlar olmak üzere mevcut öğretim programlarıyla ilişkilendirerek okul öncesinde başlayan medya okuryazarlığı eğitimi sürecinin devamlılığı sağlanılabilir. Ortaöğretimde de zorunlu medya okuryazarlığı dersi ile daha profesyonel ve daha yoğun bir medya eğitimi verilebilir ve böylece medya okuryazarlığı eğitiminin sürekliliği de sağlanmış olur.

Ebeveyn olsun ya da olmasın tüm yetişkinlerin de medyaya karşı bilinçlendirilmeye ihtiyacı vardır. Bu bilinçliliğin temeli de bir vatandaş olarak bireyin özelde hak ve görevleri konusunda genelde de her konuda doğru bilgiye ulaşmasına dayanmaktadır. Medyanın temel bilgi kaynağı olduğu günümüzde vatandaş olarak yetişkinlerin sansür, dezenformasyon, manipülasyon, propaganda, asparagas, yalan haber, kalıp yargı, önyargı, bakış açısı gibi doğru bilgiye ulaşmanın önündeki bir çok engeli nasıl aşacakları önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sorunu aşamayan bireyin bilinçli bir yurttaş olması zor görünmektedir. Söz konusu sorunun ortadan kaldırılması ve bireylerin daha sağlıklı bir şekilde vatandaşlık hak ve sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için medya okuryazarlığı konusunda bir eğitimden geçmeleri kaçınılmazdır. Bunun için başta RTÜK olmak üzere ilgili kamu kuruluşlarına önemli görevler düşmektedir.

Bireyin ve toplumun medya okuryazarlığı eğitimi ile ilgili olarak ihtiyaçlarını tespit etmek için herhangi bir tarama çalışmasının yapılmadığı gerek RTÜK'teki gerekse MEB, TTKB'deki uzmanlarca ifade edilmiştir. Bu durum seçmeli medya okuryazarlığı dersi programının güncel medya okuryazarlığı eğilim ve yaklaşımlarını karşıladığı konusunda soru işaretlerine yol açmaktadır. Bu konuda Avrupa Birliği tarafından 2006 yılında yapılan "Halka Danışma" çalışması bir örnek teşkil etmektedir. Avrupa Birliği üyesi olan 23 ülkeden ve bununla birlikte Çin, Rusya ve ABD gibi devletlerden de görüş alınmıştır. Bunlardan %26'sı sivil toplum kuruluşları, %25'i hükümet ve kamu kuruluşları, %24'ü sanayi, %18'i bireyler ve %7'si de eğitim sektöründen oluşmaktadır (EU, 2007: 3). Bu çalışmanın amacı mevcut ve olası medya okuryazarlığı yaklaşımlarını saptamak ve Avrupa'da ortaya konulan bu eğilimlerden hareketle bir tanım yapmaktır. (EU, 2007: 2). Bu tanım Avrupa Birliği'ndeki medya okuryazarlığı çalışmalarının çıkış noktasını ortaya koymaktadır. Türkiye'de de benzer bir çalışma yapılması medya okuryazarlığı eğitimi ihtiyaçlarının gün yüzüne çıkarılmasına yardımcı olabilir.

Konu analizi çerçevesinde yapılan incelemelerde seçmeli medya okuryazarlığı dersi programında medya okuryazarlığı alanındaki çalışmaların kapsamlı ve güncel bir bakış ile incelenmediği görülmüştür. Program kendi bünyesinde incelendiğinde iç tutarlılığa sahip olduğu ileri sürülebilir. Ancak bu konuya medya okuryazarlığı penceresinde bakıldığında tutarsızlıklar söz konusudur. Özellikle programın içeriği (üniteler) incelendiğinde

seçmeli medya okuryazarlığı dersi programının medya eğitiminden ziyade medyanın tanıtımı düzeyinde kaldığı görülmektedir. Bu durum programın hazırlanmasında medya okuryazarlığı alanındaki akademik birikimin dikkate alınmamasının bir sonucu olabilir. Bu birikim dikkate alınmış olsaydı iletişim sürecine ve kitle iletişim araçlarının tanıtımına yönelen basit bir medya tanıtımı yapmak yerine;

- ulaşma, analiz, değerlendirme ve üretim gibi medya okuryazarlığı becerilerine,
- medya okuryazarlığı ilkelerine ya da
- medya karşısında savunmasız durumda bulunan bireylerin ihtiyaç duydukları farkındalığı kazanabilecekleri temsil, dil, üretim ve izleyici gibi farklı medya temalarına odaklanılabilirdi.

Ayrıca programın danışma kurulu ve hazırlama komisyonundaki eğitim alanıyla ilgili akademisyen ve uzman oranının azlığı programın pedagojik bir temelde hazırlanmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Tüm bu değerlendirmeler ülkemizde medya okuryazarlığı eğitiminin daha kapsamlı ve daha sistematik bir şekilde ele alınması gerçeğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak medya okuryazarlığının, iletişim fakültesi mezunları için bir istihdam alternatifi oluşturacağı gibi dar bir bakış açısından değil de gerçek amacıyla yani medya karşısında savunmasız durumdaki çocuklarımızın, gençlerimizin ve yetişkin vatandaşlarımızın bilinçlendirilmesi için verilecek çok önemli bir eğitim meselesi olduğu gerçeğiyle ele alınması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Aksu ve Diğerleri (1993). Program Geliştirme Modeli. Ankara: MEB, Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı Yayınları -1.

Aufderheide, Patricia (1993). "Media Literacy: A Report of The National Leadership Conference on Media Literacy." Washington, DC, Aspen Institute.

Baker, Frank (2000). "Media Literacy State Teaching Standarts." [Online] Retrieved on 01-November–2007, at URL: http://www.frankwbaker.com/state_lit.htm.

Bostancı, Naci (2007). İlköğretim Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretmen Kitabı. Ankara.

Brown, James A (1998). Media Literacy Perspectives. Journal of Communication, 48(1), 44-57.

CLEMI (Centre de Liaison de l'Enseignement et des Médias d'Information) (2008). L'éducation Aux Médias Dans Les Programmes. http://www.clemi.org/fr/l-eam-dans-les-programmes/ adresinden 30.01.2009 tarihinde elde edilmiştir.

Considine, David (1999). Case FOR Media Literacy in Today's Schools. http://medialit.org/reading_room/article368.html adresinden 23.05.2008 tarihinde alınmıştır.

Considine, David M (2002). Media Literacy Across the Curriculum. http://www.media-literacy.net/media-lit.html adresinden 12.02.2007 tarihinde alınmıştır.

Çuhadaroğlu Çetin, Füsun ve diğerleri (2004). Şiddeti Önleme Platformu Medya ve Şiddet Alt Çalışma Grubu Raporu. 17.03.2009 tarihinde http://www.aile.gov.tr/images/icerik /20069659809/doc/SIDDETI_ONLEME_PLATFORMU_MEDYA_VE_SIDDET_CALISMA_GRUBU_RAPORU _05.DOC adresinden elde edilmiştir.

Demirel, Özcan (1992). Türkiye'de Program Geliştirme Modelleri. H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 7, s. 27-43.

Domaille, Kate and David Buckingham (2001) Youth Media Education Survey. UNESCO, 11.02.2009 tarihinde http://portal.unesco.org/ci/en/files/5682/10346133310Survey_Report__by_Kate_Domaille.rtf/Survey%2BReport%2B%2Bby%2BKate%2BDomaille.rtf adresinden elde edilmiştir.

Erden, Münire (1998). Eğitimde Program Değerlendirme. Ankara: Anı Yayıncılık.

Ertürk, Selahattin (1975). Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: Yelkentepe Yayınları.

EU (Commission of The European Communities, 2007a). Report On The Results Of The Publıc Consultatıon On Medıa Lıteracy. http://ec.europa.eu/avpolicy/media_literacy/docs/report_on_ml_2007.pdf, adresinden 10.02.2009 tarihinde elde edilmiştir.

Frau-Meigs, Divina (2006). Media Education: A Kit for Teachers, Students,Parents and Professionals. UNESCO, Paris, (http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001492/149278e.pdf, 28.01.2009)

Gazi Üniversitesi (2009) Merkez Kütüphanesi Veri Tabanları, http://www.lib.gazi.edu.tr/yeni/vt.php adresinden 14.01.2009 tarihinde yararlanılmıştır.

Hobbs, R. (1998). The seven great debates in the media literacy movement. (Çev. Melike Türkân Bağlı) *Journal of Communication, 48*(1), 16-32. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, yıl: 2004, cilt: 37, sayı: 1, ss.122-140*

Hobbs, R. (2001). Integrating Media Literacy into the Study of World Literature. The Writing Instructor, December 2001. http://www.writinginstructor.com/hobbs.html adresinde 08.04.2008 tarihinde alınmıştır.

Kubey, Robert and Frank Baker (1999). Has Media Literacy Found A Curricular Foothold? (Education Week, October 27) http://frankwbaker.com/edweek.htm adresinden 28.02.2008 tarihinde alınmıştır.

Kubey, Robert (2001). Media Literacy in the information age, Current Perspectives. New Jersey: Transaction Publishers.

MAN (Media Awareness Network, 2009). Media Education in Canada. http://www.media-awareness.ca/english/teachers/media_education/index.cfm adresinden 30.01.2009 tarihinde elde edilmiştir.

Masterman, Len (2001). A Rationale for Media Education. Media Literacy in the Information Age: Information & Behavior. Ed. Robert Kubey. New Brunswick and London: Transaction Publishers.

Ontario Ministry Of Education (2000). The Ontario Curriculum Grade 11 and 12. This publication is also available on the Ministry of Education's website at http://edu.gov.on.ca.

Potter, William James (1998). Media Literacy. California: Sage Publications.

RTÜK VE MEB (2006). İlköğretim Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu. Ankara.

RTÜK (2007). Medya Okuryazarlığı Projesi. http://www.rtuk.gov.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id= fceac66b-d555-433f-9f0b-bcd2cc852eec adresinden 05.12.2007 tarihinde elde edilmiştir.

Scheibe, Cyndy and Faith Rogow (2004). Incorporating Media Literacy and Critical Thinking into Any Curriculum: 12 Basic Principles. Project Look Sharp, 2004. www.ithaca.edu/looksharp adresinden 28.02.2008 tarihinde alınmıştır.

Sönmez, Veysel.(1999). Sosyal Bilgiler Ögretimi ve Ögretmen Kılavuzu. _stanbul. MEB yayınları.

Şiddeti Önleme Platformu (2004). Medya ve Şiddet Çalışma Grubu Raporu. 23.10.2008 tarihinde http://www.aile.gov.tr/images/icerik/20069659809/doc/SIDDETI_ONLEME_PLATFORMU_MEDYA_VE_SIDDET_CALISMA_GRUBU_RAPORU_05.DOC adresinden elde edilmiştir.

Thoman, Elizabeth (tarihsiz). Educational Standarts and Media Literacy. 28.02.2008 tarihinde http://medialit.org/reading_room/article458.html adlı web adresinden elde edilmiştir.

Thoman, Elizabeth (2003). Skills and Strategies for Media Education. 28.02.2006 tarihinde www.medialit.org adlı İnternet sayfasından elde edilmiştir.

Thoman, Elizabeth ve Tessa Jolls (2008). 21. Yüzyıl Okuryazarlığı. (Çev. Cevat Elma ve Alper Kesten) Ankara: Ekinoks Yayınları.

UNESCO (1982). Grunwald Declaration on media education. www.unesco.org/education/pdf/MEDIA_E.PDF *adresinden 12.02.2006 tarihinde elde edilmiştir*.

UNESCO (2007). Paris Agenda or 12 Recommendations for Media Education. http://www.educazionemedia.it/files/4.Parisagendafin_en.pdf adresinden 24.02.2009 tarihinde elde edilmiştir.

Wan, G. & Cheng, H. (2004). Media Savvy Students. Chicago, IL: Chicago Press Review.

YÖK (Yüksek Öğretim Kurulu, 2009). Ulusal Tez Merkezi. http://tez2.yok.gov.tr/ adresinden 14.01.2009 tarihinde yararlanılmıştır.